

Nagy Enikő

A középiskolások tájékozódó képessége a könyvtárhasználati vetélkedők tükrében

Napjainkban közhelyszerűnek hat már, ha azt halljuk: életünket alapvetően meghatározza információszerző képességünk, vagyis az, hogy a számunkra szükséges információkat minél hamarabb megtaláljuk. Mindez hosszú tanulási folyamat eredménye, amelyhez szükséges az iskola és a közkönyvtár együttműködése is¹.

Munkahelyemen, a Szentés Városi Könyvtár Kht.-ban e gondolat jegyében a 90-es évek végétől szervezünk könyv- és könyvtárhasználati vetélkedőket, kezdetben csupán Szentés, később Csongrád középiskolaival együttműködésben.

Vajon középiskolásaink képesek a hatékony információszerzésre?

Tapasztalataink szerint az iskolai órák keretei között kevés a lehetőség, hogy minden tanuló elsajátítsa a hagyományos és elektronikus eszközök hatékony használatát, azaz az információk megszerzését. Hiába az egyetértés a tájékozódni tudás fontosságában, hiába a lelkes iskolai könyvtáros – az iskolai könyvtárak egy része még mindig nincs megfelelően felszerelve a könyvtári órák megtartásához. Az iskolák és a városi könyvtár közti távolság, és az ezzel összefüggő időkorlátok miatt az sem megoldható, hogy ezeket az órák rendszeresen az intézményünkben tartsuk meg.

A technikai fejlődés következtében a használók egyre kevésbé becsülik meg a hagyományos, nyomtatott dokumentumok, információhordozók jelentőségét. Ahogy arra Szabó Sándor is rámutatott,² számtalanszor halljuk, hogy a könyvtárunkba érkező fiatalok és felnőttek azt kérik, hogy kérdésükre a választ a világhálón keressük meg, mert „ott minden fent van”. A könyvtáros felelőssége és fontos feladata, hogy pontosítsa ezt a képet, meghatározza a hagyományos- és elektronikus információhordozók szerepét az információszerzésben, tájékozódásban.

A tájékozódáshoz már gyermekkorban segítséget kell nyújtani annak érdekében, hogy felnőtté válva mindenki hatékonyan tudja használni a rendelkezésére álló eszközöket, képes legyen mérlegelni, milyen jellegű információt honnan és hogyan tud a leggyorsabban, legpontosabban beszerezni.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy olvasóink legszívesebben és legkönnyebben játékos keretek között szeretik bővíteni ismereteiket, ezért döntöttünk úgy, hogy 1999-től minden év októberében megrendezzük könyv- és könyvtárhasználati vetélkedőnket, melyre kétfős középiskolás csapatok jelentkezését vártuk.

A vetélkedő

Vetélkedőnk minden évben három fő terület köré csoportosul:

1. egy adott mű vagy műrészlet értelmező olvasása;
2. a különböző intézményünkben megtalálható, elérhető katalógusok használata;
3. kézikönyvek, folyóiratok használata.

Az első feladatcsoporthoz kapcsolódóan, a versenyre történő felkészülés során a diákok egy (a könyvtárakhoz, könyvnyomtatáshoz kapcsolódó) szakirodalmi szöveget olvasnak el és értelmeznek. A szövegen alapuló, zömében feleletválasztós kérdésekből álló teszt pontos megoldásához szükség van arra, hogy az olvasott szövegből képesek legyenek kiemelni a lényeges információkat, ezeket rögzítsék, és az adott kérdés megoldásához felelevenítsék. A kifejtő kérdés pedig azt is vizsgálja, mennyiben képesek önálló véleményalkotásra, ennek pontos megfogalmazására egy-egy őket is érintő probléma kapcsán (pl. mi lesz az írásbeliség ill. a könyvtárak sorsa).

Ezt a feladattípust azért éreztük fontosnak, mert a gyakorlatában számtalanszor ütköztünk abba a problémába, hogy a középiskolások jelentős része nem képes egy szövegből a tanár kérdéséhez kapcsolódó szakaszt kiemelni, illetve a választ önállóan megfogalmazni. Mindez szorosan kapcsolódik ahhoz a problémához, hogy középiskolásaink egy jelentős része nem sajátította el megfelelő szinten az értelmező, lényeget kiemelő olvasást.³

Ez a tapasztalat tükröződött a vetélkedőn adott megoldásokban is. Ezt a feladatrészt 21%-ban oldották meg helyesen; s ami a legszomorúbb: a versenyzők egyharmada nem adott értékelhető választ.

A második feladatcsoport a könyvtárakban történő önálló eligazodáshoz alapvetően szükséges ismereteket, a katalógusokban való eligazodás képességét vizsgálja. 1999-ben még csupán a hagyományos cédulakatalógusok szerepeltek a feladatok között, mára a hangsúly az elektronikus katalógusok felé tolódott el.

Tapasztalataink szerint az elektronikus katalógusok elterjedése pozitívan hatott a középiskolások katalógushasználatára: lényegesen gyorsabban és pontosabban oldják meg a feladatokat. Ez több tényező együttes eredménye lehet:

- egyrészt nem kell feltétlen alaposan ismerniük a könyvtár katalógusrendszerét: hol, milyen katalógust találnak, hanem egy felületen belül, az internet használatánál megszokott gördíthető listákkal dolgozhatnak;
- másrészt a találatok szerkezete áttekinthetőbb számukra, mint a hagyományos cédulakatalóguson található adatok;
- harmadrészt (és talán ez a legmeghatározóbb) az elektronikus katalógus használata emlékezteti őket a nagy internetes keresők (pl. Google) felületére, mely már mindennapjaik részévé vált.

A 2007-es feladatsorokat vizsgálva ez azt jelenti, hogy míg az online katalógusból megoldható feladatok esetében 83,7% volt a helyes válaszok aránya (a csapatok több mint fele 95–100%-os megoldást adott); a hagyományos katalógusnál csak 77%.

A harmadik feladatcsoport kérdései kézikönyvek és folyóiratok használatával válaszolhatók meg. A résztvevők számára minden évben egyértelműen ezek bizonyulnak a legnehezebb feladatcsoportnak. A legtöbb probléma abból adódik, hogy a diákok

- általában kizárólag az általános lexikonok segítségével próbálják meg megoldani a feladatokat;
- ha egy helyen nem találják meg a választ, hamar feladják a próbálkozást, nem próbálnak más „utat” keresni;
- sok esetben az első feladat megoldásánál „leragadnak”, nem lépnek tovább, ha annak megoldása problémát jelent.

Ebből adódik, hogy több olyan csapat is volt, aki az elérhető maximális pontszámnak csupán 31%-át érte el, azaz a feladatok kétharmadát nem tudta megoldani.

Összegzés

Az elmúlt évek során könyv- és könyvtárhasználati vetélkedőnk fontos részévé vált Szentés és Csongrád középiskolásai tanórán kívüli elfoglaltságainak. Mára elértük azt, hogy minden középiskola igyekszik legalább egy csapattal képviseltetni magát, így minden évben 40–50 diák részvételével zajlik a jó hangulatú megmérettetés.

Annak érdekében, hogy senki ne élje meg kudarcként azt, hogy nem dobogós helyezést ért el, minden résztvevőnek (pályázati keretből) apróbb ajándéktárgyakkal kedveskedünk. Az eredményhirdetés után pedig lehetőséget biztosítunk a feladatok megbeszélésére, és meghallgatjuk véleményüket, visszajelzéseiket, melyeket igyekszünk beépíteni a következő évi feladatsorokba.

Sikernek érezzük, hogy azok a fiatalok, akik részt vesznek egy-egy vetélkedőnkön

- gyakrabban térnek be hozzánk vetélkedő után is;
- általában jelentkeznek a következő évi megmérettetésre (sok esetben már a plakátok kiküldését megelőzően érdeklődnek a vetélkedő iránt);
- egyre ügyesebbek az információk megszerzésében a versenyen éppúgy, mint a hétköznapi életben;
- képessé válnak az információk értékelésére (melyik forrás mennyire tekinthető hitelesnek);
- nem utolsó sorban népszerűsítik saját kortársaik között a könyvtárat és állományának használatát.

Természetesen a siker nem érhető el egyedül, meghatározó szerepe van benne az adott iskola könyvtárosának is. Észrevehető például, ha egy-egy iskolában személyi változás történik – szülés, munkahelyváltás vagy nyugdíjba vonulás miatt – ilyenkor sokszor visszaesik az adott intézményből jelentkező diákok száma. A jelentkezők száma mellett a felkészítésben is érzékelhető az iskolai könyvtárosok elhivatottsága, melyet ezúton is köszönünk.

Jegyzetek

- 1 A könyvtár és a pedagógia kapcsolatáról, lehetőségeiről részletesebben Nahalka István: Könyvtár és pedagógia. In: Könyvtárhasználat, 1999/4. sz. p. 6–13.
- 2 Szabó Sándor: Használjuk-e még? A tájékoztatás hagyományos eszközei. In: Könyv és Nevelés, 2006/4. sz. p. 36. (Bővebben az internetes változatban: http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/seged_0604/szs_0604k.pdf)
- 3 Ez tükröződik a PISA2006-felmérésben is, ahol szövegértésből (amit a PISA a következőképpen definiál: „írott szöveg megértése, felhasználása és az ezekre való reflektálás annak érdekében, hogy az egyén elérje céljait, fejlessze tudását és képességeit, és hatékonyan részt vegyen a mindennapi életben”) a Magyarországot képviselő diákok szignifikánsan gyengébb teljesítményt nyújtottak, mint az OECD-országok átlaga. [A felmérés részletes ismertetése: Balázs Ildikó, Ostorics László, Szalay Balázs: PISA 2006: Összefoglaló jelentés. Bp., Oktatási Hivatal, 2007. Elektronikus változata: <http://oecd-pisa.hu/PISA2006Jelentes.pdf> oldalon olvasható.]

